

**НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ**

У даній статті окреслено необхідність управління якістю професійної підготовки вчителів інформатики. Описано зміст понять "якість освіти" та "управління освітою"; обґрунтовано важливість процесу управління якістю освіти в умовах сьогодення. Виокремлено один із можливих шляхів, який дозволить вищому навчальному закладу зберегти свої позиції в конкурентній боротьбі на ринку послуг у сфері вищої освіти – розробку та запровадження систем менеджменту якості на базі основного документу – Міжнародного стандарту ISO 9001-2000. Виділено особливості управління означеним процесом саме для підготовки вчителів інформатики у вищих навчальних закладах.

Постановка проблеми. Розвиток нових соціально-економічних стосунків в пострадянських країнах на початку XXI ст. призвів до необхідності серйозних реформ в галузі освіти. Не є виключенням в цьому відношенні й Україна, де вже зроблено конкретні кроки на стадії реалізації концепції реформування вищої школи. Проте ці зміни більшою мірою носять організаційно-структурний характер, недостатньо зачіпаючи зміст вищої професійної освіти. Спроба наблизитися до світових освітніх систем через впровадження бакалаврату і магістратури, та інші новації такого ж порядку не є, на наш погляд, сутнісними компонентами реформування вищої професійної освіти, оскільки вони недостатньо глибоко зачіпають його змістовну сторону [1].

В умовах інтенсивної інформатизації сучасного суспільства відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій, які якісно змінюють вміст педагогічного процесу і впливають на перетворення діяльності всіх без виключення освітніх структур. З одного боку, сучасна, інформаційно збагачена освіта набуває нових можливостей, з іншого – реалізація цих можливостей стає неодмінною вимогою адекватної підготовки нового покоління для успішного і продуктивного життя в інформаційному світі.

Соціальне замовлення відносно сучасних випускників вищого навчального закладу вимагає вдосконалення інформаційної підготовки загалом, і, передусім, професійної підготовки вчителів інформатики, що особливо потребують безперервного підвищення професійної майстерності, перенавчання і підвищення кваліфікації.

Вища школа сьогодні вже не відповідає соціально-економічній ситуації, що складається, в країні, тим більше не може відповідати соціальному замовленню суспільства в третьому тисячолітті без глибокого її змістовного реформування. Вся система освіти повинна змінюватися відповідно до соціально-економічних процесів, які відбуваються в суспільстві, і, у свою чергу, впливати на них. Тому, на нашу думку, на перший план має висуватися соціальне прогнозування, а не пошук і механічне перенесення привабливих, на думку реформаторів, компонентів освітніх систем західних країн. За основу різного виду прогнозування поточного і довгострокового у сфері освіти мають бути покладені глибокі і широкомасштабні наукові дослідження, у тому числі опрацювання нових моделей навчання на практиці [2].

Одним із визначальних факторів, від яких сьогодні залежить розвиток української освіти, є її якість. За останнє десятиліття аналітики вищої освіти повторюють слово "якість" найчастіше. Відстеження якості освіти є характерним не тільки для молодих університетів, які з'явилися в останні десятиліття в Україні, але й для тих, які в цей час мають багату історію та високий рейтинг. Питанням якості освіти в Європі займається створена комісія з академічної оцінки якості освіти, а в Україні проводиться ряд конференцій та затверджено низку державних актів [1; 3; 4].

У нормативних документах на рівні держави наголошується на необхідності підвищення якості природничо-математичної освіти в навчальних закладах усіх типів і рівнів, оскільки саме природничо-математична освіта є запорукою впровадження і застосування високих технологій, економічного зростання і конкурентоспроможності України. Одним із перших кроків щодо створення відповідної мотивації молоді до навчання за природничо-математичними напрямками є обладнання сучасними приладами та устаткуванням навчальних кабінетів фізики, хімії, біології, математики, залучення до освітнього процесу бізнес-структур та засобів масової інформації. Одночасно необхідно вдосконалити та оновити інформаційну базу, забезпечити високоякісну фахову професійну підготовку та перепідготовку вчителів, залучаючи до цієї справи досвідчених педагогів (як практиків, так і теоретиків). Наголосимо, що якість освіти закладається саме у вищій школі, тому варто розвивати систему вищої освіти в усіх напрямках.

Мета статті – розкрити необхідність процесу управління якістю підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ та відокремити особливості управління якістю професійної підготовки вчителя інформатики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нагальним питанням сьогодення, стратегічним національним пріоритетом України стає підвищення якості освіти і його вплив на розвиток економіки країни. Виділяють низку причин, які стимулюють перетворювальні процеси в сфері якості вищої освіти, головною з яких є перегляд поняття "якість" у контексті особливостей діяльності закладів вищої освіти.

Якість вищої освіти традиційно пов'язується із змістом і формою навчального процесу, який базується на кваліфікації і досвіді викладачів. Але зміни, що відбуваються у сучасному світі, змушують переглядати

усталені погляди, адже нові уявлення щодо якості пов'язуються вже не з "косметичною адаптацією" вищого навчального закладу до нових умов, а з необхідністю глибокої перебудови основ його діяльності [5].

Сьогодні проблема визначення питання рівня освіти полягає в тому, що існуючі його критерії та стандарти спрямовані здебільшого на результат навчання, тоді як система управління якістю процесу підготовки майбутніх учителів і сам студент як споживач цієї системи (з його потребами) усе ще залишаються на другому плані. Нова освітня парадигма, що переглянула відношення до студента й визначила його не об'єктом навчання, а суб'єктом цього процесу, вимагає негайного перегляду відношення до питання якості освіти. Аналіз новітніх досліджень вказує на нерозривність зв'язку між якістю освіти та конкурентоздатністю випускника ВНЗ [2].

Як свідчить аналіз наукових праць сьогодення, якість освіти – це соціальна та психолого-педагогічна категорія, яка визначає рівень і результат процесу освіти в суспільстві, в окремої особистості та визначає відповідність цього результату потребам і очікуванням у розвитку особистісної й професійної компетентності. Для нашої країни науковці виділяють низку загальних факторів, які суттєво погіршили рівень надання послуг у сфері вищої освіти, зокрема:

- скасування державного розподілу випускників ВНЗ;
- дефіцит фахівців, здатних працювати в умовах сьогодення, і, натомість, надлишок традиційних фахівців;
- зниження інтересу до оволодіння технічними знаннями та набуття інженерної професії;
- скорочення фінансування з державного бюджету загальноосвітньої та наукової діяльності [6].

Розглянемо суть поняття "управління освітою", оскільки воно є важливим для правильної організації системи управління якістю освіти в українському освітньому просторі.

На думку науковців, управління освітою – це вид соціального управління, який підтримує системоутворюючі процеси в освіті [7]. Спираючись на загальні закономірності соціального управління, управління освітою має специфічні особливості, зумовлені способами постановки та досягнення соціально значущих цілей у конкретних умовах керованого навчально-виховного процесу. Система освіти здатна працювати в двох режимах: функціонування та розвитку. Об'єктом управління освітою є навчально-виховні процеси та програмно-методичне, кадрове, матеріально-технічне, нормативно-правове їх забезпечення, метою – ефективне використання наявного в освітній сфері потенціалу, підвищення його ефективності. Для реалізації та забезпечення управлінських функцій (планування, організації, керівництва, контролю) створюються системи управління освітою, які складаються як з взаємопов'язаних, так і з відносно самостійних компонентів: людського, матеріального, технічного, інформаційного, нормативно-правового тощо [8].

Отже, управління професійною підготовкою студентів ВНЗ потребує високої якості методологічного, теоретичного та науково-методичного обґрунтування змісту, форм організації освітнього середовища, центральним компонентом якого є спеціально підготовлена та апробована інформація, спрямована на професійно-особистісний розвиток і задоволення пізнавальних потреб суб'єктів навчання. Зокрема, в процесі управління якістю професійної підготовки вчителів інформатики необхідна система запланованих і систематично здійснюваних освітніх заходів, метою яких є формування у випускників ВНЗ здатностей та мотивації, необхідних для реалізації вимог інтенсивної інформатизації суспільства та школи [9].

Один із можливих шляхів, який дозволить вищому навчальному закладу (або консорціуму ВНЗ) зберегти свої позиції в конкурентній боротьбі на ринку послуг у сфері вищої освіти, є розробка та запровадження систем менеджменту якості. Основним (базовим) документом є Міжнародний стандарт ISO 9001-2000 "Системи менеджменту якості. Вимоги" [3], який базується на 8 принципах тотального менеджменту якості (TQM) і містить універсальні вимоги до систем якості. У сфері вищої освіти споживачами є студенти, їх батьки, організації, які наймають на роботу випускників, суспільство загалом. Як свідчить світова практика, впровадження систем якості дозволяє ВНЗ:

- суттєво покращити та оптимізувати свою бізнесову діяльність і підвищити результативність та ефективність роботи;
- посилити акцент на меті своєї діяльності і досягненні очікувань споживачів;
- досягти і стабільно підтримувати високу якість своїх послуг для задоволення потреб і вимог споживачів;
- збільшувати рівень задоволеності споживачів;
- досягти впевненості, що очікуваної якості досягнуто і вона постійно підтримується;
- відкрити нові можливості або зберегти вже завойовані сегменти ринку послуг у сфері вищої освіти;
- отримати визнання з боку замовників через процедуру сертифікації;
- брати участь у тендерах, у тому числі міжнародних, щодо надання освітянських послуг на вигідних умовах [10].

Саме розроблені і впроваджені системи якості сприяють досягненню вищими навчальними закладами високого ступеня довіри і стійкої прихильності споживачів до їх послуг. Тому у своїх працях видатний науковець В. А. Сластьонін стверджував, що управління забезпечує функціонування педагогічної системи, яке, в свою чергу, спрямоване на досягнення цілей, обумовлених потребами суспільства [11: 432]. В той же час аналіз сучасних досліджень, матеріалів конференцій, нормативних і методичних документів дозволяє зробити висновок, що традиційна модель вузівської освіти не дозволяє досить ефективно реалізувати сучасні цілі й виконати соціальні вимоги інформаційного суспільства. Тому існує проблема керування якістю підготовки сучасних фахівців, особливо учителів інформатики.

Інформатизація сучасного суспільства, з одного боку, змінює сформовані вимоги до підготовки вчителя, особливо до підготовки вчителя інформатики, але, з іншого боку, було б вкрай неприйнятним абсолютне заперечення методології і теорії педагогіки вищої школи, а також історично сформованого досвіду відтворення педагогічних кадрів високої кваліфікації. На концептуальному рівні теоретичного аналізу проблеми дослідження варто припустити, що управління якістю підготовки сучасного вчителя інформатики являє собою особливий вид випереджального інфокомунікаційного управління, цілеспрямовано реалізованого на основі спеціалізованої моделі досягнення суспільно певних і прогнозованих, зі зростаючим ступенем точності, результатів педагогічно адекватної вищої професійної освіти.

Всебічно оцінювана якість професійної підготовки вчителів інформатики являє собою складну, розгорнуту структуру взаємозалежних компонентів. В умовах сучасного ВНЗ якість професійної підготовки може бути досягнуто лише при виконанні низки організаційно-педагогічних умов, що являють собою види або форми необхідного її забезпечення [10].

Спробуємо відповісти на питання, які чинники негативно впливають на якість освіти взагалі і на якість підготовки вчителів інформатики, зокрема. Передусім, дуже низькою залишається зарплата як вчителів шкіл, так і викладачів ВНЗ. Професія, оплачувана трохи вище за прожитковий мінімум, не може бути престижною. Безпосередньо з цим пов'язана і проблема статусу викладача, в тому числі й всередині ВНЗ. Дійсно, зараз викладач має нижчу зарплату і нижчу можливість впливу на стратегію розвитку ВНЗ, ніж, наприклад, працівник адміністративних служб. Адже саме від викладача, передусім, і залежить якість освіти.

Ще один важливий чинник – якість доузівської підготовки майбутніх абітурієнтів. Знову ж таки вкрай низька заробітна плата і соціальний статус вчителя зумовлюють ситуацію, коли до педагогічних ВНЗ вступають ті абітурієнти, які не змогли вступити деінде. На жаль, кардинально дане питання може бути вирішене лише на державному рівні.

Зазначимо досить низький рівень вивчення інформатики в школах сільської місцевості, що пов'язаний як із незадовільним забезпеченням шкіл комп'ютерною технікою, так і з низькою кваліфікацією більшості шкільних педагогів. Наслідком цього може служити незнання власного предмету навіть на рівні вимог кодифікатора по інформатиці, розробленого для Зовнішнього незалежного оцінювання.

Особливу увагу привертає наступний циклічний ланцюжок закономірностей. Некваліфіковані шкільні педагоги забезпечують педагогічний ВНЗ слабкими абітурієнтами, ті абітурієнти "вимучують" диплом та поповнюють штат цих самих некваліфікованих шкільних педагогів, які, як правило, не здатні до подальшого саморозвитку. Дана проблема визнана і на державному рівні. Тому, запроваджена система зовнішнього незалежного оцінювання в найближчому майбутньому дозволить більш об'єктивно вимірювати рівень знань і навичок випускників шкіл, рівень якості підготовки освітніх установ та окремих педагогів. Проте, недостатньо виявляти некомпетентних педагогів, варто здійснювати їх комплексну перепідготовку. Втім і перепідготовку здатні пройти далеко не всі, а замінювати їх будуть ті ж самі випускники педагогічних ВНЗ. Таким чином, виникає порочне коло. Однією із можливостей розв'язання проблеми, на нашу думку, є участь викладачів ВНЗ в доузівській підготовці абітурієнтів. Ця участь може бути реалізована або проведенням офіційних підготовчих курсів, або шляхом праці вузівських викладачів в школах за сумісництвом. Насправді, так працює досить значна кількість викладачів ВНЗ. Проте, для ефективнішої роботи цих людей, потрібне уважніше відношення до них з боку керівництва ВНЗ, наприклад заохочувальні премії, пільги при розподілі навантаження тощо.

Зміст і компоненти системи ефективної професійної підготовки вчителів інформатики відповідають вимогам стандарту вищої професійної освіти, соціального замовлення та ринку праці, реалізація яких визначається за допомогою моніторингу, що здійснюється на рівні адміністративно-організаційного управління якістю освітнього процесу та на рівні його змістовно-інформаційного забезпечення з урахуванням зовнішніх оцінок роботодавцями якості, професійної діяльності випускників.

Таким чином можна зробити **висновок**, що зміст управління якістю освіти вчителів інформатики являє собою складний, цілеспрямований процес, що складається з певних етапів. Всі елементи педагогічної системи ВНЗ повинні бути вчасно залучені в процес удосконалювання якості суспільно необхідних освітніх послуг, значення яких у процесі ефективної підготовки майбутніх учителів інформатики переосмислюється студентами на рівні цінностей професійно-особистісного становлення в умовах інформаційно перетвореної сучасної людської культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ Міністерства освіти та науки України "Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року" від 13 липня 2007 р. № 612. – К. : Мін-во освіти та науки України, 2007. – 10 с.
2. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти : (соціально-філософський аналіз) : [монографія] / В. Г. Вікторов. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 286 с.
3. ДСТУ ISO 9001:2008 Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2008, IDT). – К. : ДЕРЖСПОЖИВСТАНДАРТ УКРАЇНИ, 2009. – 34 с.
4. ДСТУ ISO 9004:2009 Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності (ISO 9004:2009, IDT). – К. : ДЕРЖСПОЖИВСТАНДАРТ УКРАЇНИ, 2010. – 61 с.
5. Адлер Ю. А вуз і нині там... / Ю. Адлер // Стандарти и качество. – 2002. – № 4. – С. 66–68.
6. Кеменейд З. Что требует бизнес и что дает вуз / З. Кеменейд, П. Гарр // Стандарти и качество. – 2001. – № 10. – С. 30–33.
7. Жуков В. Управление качеством в системе непрерывного педагогического образования / В. Жуков // Стандарти и качество. – М., 2002. – № 9. – С. 74–77.

8. Управление образованием [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dictionary.fio.ru/article.php?id=103100>.
9. Стимул и инструмент повышения качества деятельности вузов / [Соловьёв В., Кочетов А., Шестаков А., Шадриков В.] // Стандарты и качество. – 2002. – № 4. – С. 52–56.
10. Віткін Л. Деякі аспекти впровадження систем менеджменту якості освіти у вузах [Електронний ресурс] / Л. Віткін // Матеріали 4-ої щорічної міжнародної конференції "Розбудова менеджмент-освіти в Україні", CEUME. – 2002. – Режим доступу до журналу : <http://www.management.com.ua/be/be024.html>.
11. Сластенин В. А. Педагогика : [учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений] / Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy "Pro zatverdzhennia Planu dii shchodo zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity Ukrainy ta ii integratsii v evropeiske i svitove osvितne spivtovarystvo na period do 2010 roku" vid 13 lypnia 2007 r. № 612 [The Order of Department of Education and Science of Ukraine on the "Plan Establishment Concerning the Quality of Higher Education Provision and its Integration into the European and World's Educational Community on the Period till 2010 Year" from the 13 July 2007 № 612]. – К. : Min-vo osvity ta nauky Ukrainy, 2007. – 10 s.
2. Viktorov V. G. Upravlinnia yakistiu osvity : (sotsial'no-filosofsk'kyi analiz) : [monografiia] [Management of Education Quality : (Social and Philosophical Analysis)] / V. G. Viktorov. – Dnipropetrovsk : Porogy, 2005. – 286 s.
3. DSTY ISO 9001:2008 Sistemy upravlinnia yakistiu. Vymogy (ISO 9001:2008, IDT). [DSTY ISO 9001:2008 Quality System Control. Requirements (ISO 9001:2008, IDT)]. – К. : DERZHSPZHIVSTANDART UKRAINY, 2009. – 34 s.
4. DSTY ISO 9004:2009 Sistemy upravlinnia yakistiu. Nastanovy shchodo polipshennia diial'nosti (ISO 9004:2009, IDT) [DSTY ISO 9004:2009 Quality System Control. Regulations on the Activity Improvement (ISO 9004:2009, IDT)]. – К. : DERZHSPZHIVSTANDART UKRAINY, 2010. – 61 s.
5. Adler U. A vuz i nyne tam... [And Institute of Higher Education is Still There...] / U. Adler // Standarty i kachestvo [Standards and Quality]. – 2002. – № 4. – P. 66–68.
6. Kemeneid Z. Chto trebuets biznes i chto daet vuz [What Business Requires and What the Higher Educational Establishment Gives] / Z. Kemeneid, P. Garr // Standarty i kachestvo [Standards and Quality]. – 2001. – № 10. – S. 30–33.
7. Zhukov V. Upravlenie kachestvom v sisteme nepreryvnogo pedagogicheskogo obrazovaniia [Quality Management in the System of Continuous Pedagogical Education] / V. Zhukov // Standarty i kachestvo [Standards and Quality]. – М., 2002. – № 9. – S. 74–77.
8. Upravlenie obrazovaniem [Education Management] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://dictionary.fio.ru/article.php?id=103100>.
9. Soloviov V. Stimul i instrument povysheniia kachestva deiatel'nosti vuzov [Stimulus and Instrument of Higher Educational Establishments Quality Upgrading] / [Soloviov V., Kochetov A., Shestakov A., Shadrikov V.] // Standarty i kachestvo [Standards and Quality]. – 2002. – № 4. – P. 52–56.
10. Vitkin L. Deiaki aspekty vprovadzennia system menedzmentu yakosti osvity u vuzakh [Elektronnyi resurs] [Some Aspects of Education Quality Management Establishment in Higher Educational Establishments] / L. Vitkin // Materialy 4 shchorichnoi mizhnarodnoi konferentsii "Rozbudova menedzment-osvity v Ukraini", CEUME [Materials of the Fourth Annual International Conference "Management Education Development in Ukraine", CEUME]. – 2002. – Rezhym dostupu do zhurnalnalu : <http://www.management.com.ua/be/be024.html>.
11. Slastionin V. A. Pedagogika [Pedagogy] : [uchebnoe posobie dlia studentov vyshchikh pedagogicheskikh uchebnykh zavedenii] / Slastionin V. A., Isaev I. F., Shianov E. N. – М. : Izdatel'skii tsentr "Akademiia", 2002. – 576 s.

Матеріал надійшов до редакції 27.03. 2012 р.

Шлихта А. А. Необходимость и особенность управления качеством профессиональной подготовки учителей информатики.

В данной статье обращено внимание на необходимость управления качеством профессиональной подготовки учителей информатики. К тому же в статье описывается содержание понятий "качество образования" и "управление образованием"; обосновывается важность процесса управления качеством образования в условиях современного общества. Выделен один из возможных путей, который позволит высшему учебному заведению сохранить свою позицию в конкурентной борьбе на рынке услуг в сфере высшего образования – разработку и внедрение системы менеджмента качества на базе основного документа – Международного стандарта ISO 9001-2000. Выделены особенности управления таким процессом именно для подготовки учителей информатики в высших учебных заведениях.

Shlikhta A. O. The Necessity and Peculiarities of Quality Management of Informatics and Business Administration Teachers' Professional Education.

The article underlines the necessity of quality management of informatics teachers' professional education. Besides the article describes the content of notions "educational quality" and "educational management". It grounds the importance of the management process which is responsible for the quality education in the today's society. One of the possible ways, which will allow the higher educational establishment to save the position in the competitive activity at the market of services in the field of higher education, is the development and introduction of the management system of quality on the base of the basic document – the International standard of ISO 9001-2000. The management peculiarities of this process for the preparation of informatics teachers in the higher educational establishment are singled out.